

MØLLERNE

I SORØ OG RINGSTED AMTER 1689

Af

Niels Cl. Hansen.

Ved Matriklerne 1664 og 1688 var Møllerne paa Landet blevet sat i Mølleskyld og skulde betale en fast Næringsafgift, som i Tidens Løb kom til at hvile højst ulige paa de enkelte Møller; paa den anden Side sikredes Mølleren ved, at der ikke maatte anlægges nye Møller, og de bestaaende ikke udvides; denne Bestemmelse stod ved Magt lige til 1825.

Ved den Lejlighed blev Møllernes Omsætning nøje opregnet, men det lader ikke til, Amtmanden Friderich von Gabel til Bregentved har været tilfreds med Indberetningerne fra de to Herredsfogeder Christen Thøgersen*) i Ringsted Herred og Mads Hansen i Sorø Birk, thi de faar Besked om straks sammen med 4 à 8 fornuftige Dannemænd at begive sig til alle Vand- og Vejrmøller i Amtet og foretage et nyt Syn.

De undersøger, hvor meget Mølleren kan male i Døgnnet saavel med „fuld Vand“ som med „Samplingsvand“ (ved Opdæmning) af Brødkorn, Grynkorn og

*) Død 1704. Hans Gravsten er i Koret i Høm Kirke.

Møllerne i Sorø og Ringsted Amter 1689. 61

Malt, deraf udregnes Mængden pr. Aar, som danner Grundlaget for Beskatningen af Møllerens Indkomst. Møller „tolden“ er af Grynkorn og Malt hver 36te Tønde; af Brødkorn er den i Ringsted Amt hver 15de Tønde, i Sorø Birk dog kun hver 18de Tønde. Til Slut anføres Møllens Kunder.

De to Indberetninger*), som Herredsfogederne i 1689 afgav, efter at de „med største Flid havde efterset, gransket og forfaret enhver Mølles Beskaffenhed“, giver udførlige Oplysninger om Amtets Møller paa den Tid.

Mange af Møllerne er ældgamle, Havemølle nævnes allerede 1150 og Sassebro Mølle 1160. 1689 staar de endnu i god Drift og med en stor Kundekreds fra de omliggende Gaarde, og dette fortsætter helt op i 19. Aarhundrede. Deres Virksomhed er begrænset til at formale Bøndernes Korn og derefter aflevere Melet til dem igen.

I Løbet af det sidste Hundredaar er det gaaet tilbage for de gamle Møller. Kornet gaar direkte til de store Møller i Byerne og formales der; Landbruget lægges om fra Kornavl til Kvægavl, og hver Gaard maler ved Hjælp af Vejrmølle eller Motor det Korn, der skal formales til eget Brug.

En efter en har Landets gamle Vandmøller maattet bukke under; nogle er blevet omdannet til Elektricitetsværker, andre ligger i idyllisk Forfald ved tilgroede Vandløb.

*) I Ribe Kathedralskoles Arkiv.

RINGSTED AMT

St. Hans Sogn.

Haugemølle — Oluf Nielsen Møller — 2 Næderfaldskværne. Fuld Vand 7 Mdr., Samlingsvand 5 Mdr. Med fuld Vand males Brødkorn 6 tdr Grynkor 4 tdr Malt 8 tdr med Samlingsvand B: 2 G: 2 M: 2 tdr pr Døgn. Pr Aar ialt B: 1245 G: 912 M: 1584. Tolden skal deraf være hver 15 td. Brødkorn, hver 36 td. Grynkor og Malt 3: B: $69\frac{1}{3}$ G: $25\frac{1}{3}$ M: 44 tdr. Mølle-gæster: Ringsted Closter imod 3 Gaarde, Torp 12 halve Gaarde, Ørslevunderskoven 6 Gaarde, Egelstrup 3, Kierup 3, den største Part af Ringstedby, som anses imod 24 Gaarde, Slangstrup 3 gde — ialt 48 Gaarde. [Møllen oprettet 1150, nedlagt 1901.]

Hømbsmølle — Friderich Andersen Møller — 2 Nederfaldskværne; ligger straks neden for Hauge Mølle, saa ingen Afgang er af Strømmen, men nyder samme Vand som for Hauge Mølle og anses at kan male og fortjene ligesom Haugemølle. Mølle-gæster: Balstrup 2 gde, Schielrød 2, Hømb 6, Vetterløf 6, Haugbiurd 2, Tolstrup 2, Mulstrup 3 — ialt 23 Gaarde.

Sigersted Sogn.

Englerupsmølle — Svend Pedersen Møller — 2 Nederfaldskværne — For denne Mølle er ingen Damhold, saa den kan ikke holde Vandet, som gaar bort uden Nytte, naar han ikke kan male. Fuld Vand i 6 Mdr. B: 5 G: 3 M: 5 — Samlingsvand B: $1\frac{1}{2}$ G: 1 M: 2 — ialt pr Aar B: 936, G: 576, M: 1008 tdr — Told B: 52, G: 16, M: 25 tdr. Mølle-gæster: Sigersted 3 Gaarde, Englerup 2, Hømb $\frac{1}{2}$, Vetterløf $1\frac{1}{2}$, Vrangstrup 2, Tifuelse 2, ialt 11 Gaarde.

Snesløf Sogn.

Almstofte Mølle — Peder Nielsen Møller — 2 Nederfaldskværne i Ringsted Herred. Med fuld Vand 6 Mdr B: 4, G: 2 M: 4 — Med Samlingsvand 6 Mdr. B: $\frac{1}{2}$ G: $\frac{1}{2}$ M: 1 td. daglig; pr Aar B: 648, G: 360, M: 720; Told B: 36, G: 10, M: 20 tdr, Mølle-gæster i Almstofte 3 gde, Hielmsømagle 2, Tuindelstrup 1, Faringløse 1, Fridsgaard 1, Hielmsølille 1, Herlufmagle 1, Herluf-lille 1 og Torpe. ialt 12 Gaarde. [Nedlagt.]

Tuindelstrupmølle [nu Eskildstrup Mølle] Christen Hansen — 2 Næderfaldskværne, er en gresquern maa ei maale i 4re Maane-

Møllerne i Sorø og Ringsted Amter 1689.

63

der. Fuld Vand 6 Mdr B: 4, G: 2, M: 4; med Samlingsvand 2 Mdr B: $1\frac{1}{2}$, G: 1, M: 2 ialt i de 8 Mdr. B: 648, G: 336, M: 672, deraf Tolden som Møllen kunde tjene B: 36, G: $9\frac{1}{3}$, M: $18\frac{2}{3}$. Møllegæster: Førsløf 4 gde, Lefuetofte 3, Horstofte 1, Aufuersid 2 ialt 10 Gaarde.

Eskildstrup gaards Vand- og Vejermølle er gandske forfalden og staar øde.

Braabye Sogn.

Becksmølle — Jens Christensen — 2 ovenfaldsqværne — Fuld Vand 5 Mdr B: 3, G: 2, M 2 — med Samlingsvand 7 Mdr B 1 G 1 M 1; ialt pr. Aar B: 528, G: 408, Malt 408 tdr. deraf Told B: $29\frac{1}{3}$ G: $11\frac{1}{3}$ M: $11\frac{1}{3}$ tdr. — Møllegæster: Braabye 10 gde, Troelstrup 3, Sætoerup 4, ialt 17.

Stocksmølle — Erich Jørgensen — 1 Overfaldsquern — Fuld Vand 5 Mdr B: $1\frac{1}{2}$, G: 1, M: 1 — Samlingsvand 7 Mdr B: $\frac{1}{2}$ G: $\frac{1}{2}$ M: 1 — pr Aar B: 264 G: 204, M: 288 og i Told B: $14\frac{2}{3}$, G: $5\frac{2}{3}$, M: 8 tdr. Møllegæster Giødstrup 6 gde, 3 Huse i Hesed. [Begge Møllerne nedlagt.]

Harsløf Sogn.

Bregentved Gaard — en liden Vandmølle Norden for Gaarden — 1 Ovenfaldsquern — med fuld Vand i 5 Mdr B: 1 G: 1 M: 1 — med Samlingsvand 7 Mdr B $\frac{1}{2}$ G $\frac{1}{2}$ M $\frac{1}{2}$; pr Aar 204 Tdr af hvert — i Told B $11\frac{1}{3}$, G: $5\frac{2}{3}$, M: $5\frac{2}{3}$. — Maaler for B.gaard og har ingen Gæster.

Endnu en liden Mølle Vesten Gaarden, 1 Overfaldsquern, staar øde og er ej brugt i nogle Aar.

Fresløv Sogn.

Frersløvmølle Anders Jørgensen — 2 Overfaldsqværne — Fuld Vand 6 Mdr: B 3 G 3 M 3, med Samlingsvand 6 Mdr B: 1, G: 1, M: 1 — i et Aar B & G & M: 576 — Told B: 32, G 16, M 16 tdr. Møllegæster Frersløf 6 gde, Høstentorp $1\frac{1}{2}$ gd. ialt $7\frac{1}{2}$ Gaard. [Nedlagt i 19. Aarh.]

Tærsløv Sogn.

Tærsløv Veiermølle — Er mesten afbrudt og øde.

Storegaard — i forige tider har der været en liden Vandmølle

til bundens egen tjeneste og der har ikke været biugning paa stedet over 30 og nogle Aar.

Viersted Sogn.

Ortueds Mølle: Hendrik Svich Møller, 2 ovenfaldsquerne — fuld Vand 6 Mdr B: 4 G: 2 M: 4 — Samlingsvand i 6 Mdr B: 2, G: 1, M: 2 — pr. Aar: B 864 G 432 M 864 i Told B: 48, G: 12, M: 24 tdr. Møllegæster: Ortued 4 gde, Viersted 5, Aagerup 3, Snecherup 1, Querchebye 3, Benløsse 3 — ialt 19 Gaarde. [Nævnt i 14. Aarhundrede.]

Jydstrup Sogn.

Nebsmølle: Hendrick Clausen Møller, 2 ovenfaldsquerne som Ortueds Mølle Møllegæster: Humbleøre Huus 1 Gaard, Jydstrup 2, Høfd 2, Harrested $1\frac{1}{2}$, Valsømagle 4 — ialt $10\frac{1}{2}$ Gaard. [Ligger i Valsøllille Sogn.]

Jydstrups Mølle: Jens Sørensen — 2 ovenfaldsquerne — fuld Vand i 6 Mdr B: $3\frac{1}{2}$ G: 2 M: 3 Samlingsvand i 6 Mdr B: $1\frac{1}{2}$ G: 1, M: 1 — pr. Aar B: 720, G: 432, M: 576 tdr, hvoraf kunde fortiennes B: 40, G: 12, M: 16 tdr. Møllegæster Jydstrup 3 gde, Taastrup 2, Hød $\frac{1}{2}$, Snecherup 1, Gammerød $\frac{1}{2}$, Grønholdt $\frac{1}{2}$, Valsøelille 1, Harrested 3, Valsøemagle 1, Skee 1, ialt $13\frac{1}{2}$ Gaard.

Nyemølle: Søren Suendsen — 2 ofuenfaldsquerne, som Jydstrups Mølle. Møllegæster: Jydstrup $\frac{1}{2}$ gd. Mortenstrup $2\frac{1}{2}$ gd, Afferup 1, Valsøelille 3, Rafnsholt $\frac{1}{2}$ Aunstrup 2 halve Gaarde: ialt $8\frac{1}{2}$ gd.

Harrested Sogn.

Skeemølle Jens Pedersen. 2 ofenfaldsquerne — fuld Vand 5 Mdr — B: 3, G: 2, M: 4 — med Samlingsvand 7 Mdr B: $\frac{1}{2}$, G: 1, M: 1 — pr. Aar Brødkorn 444 tdr, Grynkorn 408 tdr, Malt 648 tdr — og i Told B: $24\frac{2}{3}$ tdr, G: $11\frac{1}{3}$ tdr M: 18 tdr. — Møllegæster: Skee 3 gde Egtued 1 Oerdrup 2 ialt 6 Gaarde.

Skee Taastrup — har været en Vandmølle med 2 Kværne, er ganske afbrødt og aldeles øde.

Tilføjelse til Indberetningen: Møllerne i Herredet ligger hverandre nær. Desuden maa Landboerne nu om Stunder sælge det bedste Korn til Udgifter og de maler det ringeste saasom Hejre,

Møllerne i Sorø og Ringsted Amter 1689. 65

Klindte, Blandkorn, Vicker og deslige, paa saadan Korn giver lang Tid at male og ringe Told.

Underskrevet Høm 21. Juni 1689

Christen Thøgersen (Laksegl), H(ans) N(iel)S(ens Navn),
M(orten) J(en)S(ens Navn).

SORØ BIRK

Indberetning fra Mads Hansen Vice-Birkefoget i Sorø Birk, foretog v. Sorø Birketing Torsdagen 23. Mai 1689 Udnævnelse af 4 Mand: Hans Møller i Steenmagle Veirmølle, Jeffer Andersen ibm, Hans Christensen i Flinterup og Jens Nielsen i Braaby til at efterse Vandmøllerne i Sorø Amt.

Brommue Mølle Hans Andersen — 2 Nederfaldskværne — Med fuld Vand (i 6 Mdr) kan males Dag og Nat Brødkorn 6 tdr, Grynkor 4 tdr, Malt 8 tdr. — Med Samlingsvand i 6 Mdr. B 1 G 1 M 2 — i et Aar B: 1008 tdr, G: 720 tdr, M: 1440 tdr — I Told gives hver 18de Tønde Brødkorn og hver 36te Tønde Grynkor og Malt. altsaa her: B: 56 G: 20 M: 40. Til Møllen søger Bierbye, Brommue og Pedersborg Sogne, og der er ikkun sæt Kornmark tilforne Sogner, er ungeffer = 32 hele Gaarde. Møllen ligger paa et sidt Sted og naar fuld Vand er, falder det Mølleren besverligt for bagvand at male, saavel og naar sterk Frost er.

Gyrstinge Mølle — Rasmus Andersen Hiort — er en liden og ringe Gresmølle som gaar med to Nederfaldskværne og maa ey male fra 1 Maj til Michelsdag o: i 5 Maaneder. — kan male med fuld Vand i 3 Mdr B: 3 G: $1\frac{1}{2}$ M: 4 — med Samlingsvand i 4 Mdr B: 1, G: $\frac{1}{2}$, M: 2, pr Aar B: 312 G: 156, M: 480 tdr — Told B: $17\frac{1}{3}$, G 4 tdr $2\frac{1}{4}$ sk, M: $13\frac{1}{3}$ tdr Til Møllen søger af Gyrstinge og Flintrup Sogner hen ved 16 hele Gaarde.

Satzebroe Mølle [Møllen forlængst forsvundet, vel p. G. af Strømmens Tilgroning. — Møllen skænket ca. 1160 til Sorø Kloster.] — Michel Lauritzen — 2 Nederfaldskværne — med fuld Vand kun i 4 Mdr, da Strømmen hvor Vandet har sit Løb fra Tuelsøe, er forgroed. B: $3\frac{1}{2}$ G: 3 M: 4 — med Samlingsvand i 8 Mdr B: 2 G: 2 M: 3 — i et Aar B: 720, G: 672, M: 960 og i Told B: 40 G: 18 tdr 5 sk $1\frac{1}{3}$ fr Malt; 26 tdr 5 sk $1\frac{1}{3}$ fr — Møllægæsterne er af Slalille og Bierned Sogner, henved 22 hele Gaarde.

66 *Niels Cl. Hansen: Møllerne i Sorø og Ringsted Amter.*

Fiennidsløvmølle — Knud Olsen Rar — 2 Nederfaldskværne af lige Godhed som Satzebromølle — Møllegæster af Fiennidsløvsogn og nogle af Alsted og Biernet: 2 à 23 Gaarde.

Alsted Mølle: Hendrich Andersen — 1 Nederfalds og 1 liden Overfaldskværn, af lige Godhed som Fiennitzløf Mølle. — Møllegæster fra Alsted Sogn henved 20 Gaarde.

Suserupmølle — Niels Lauritzen — 2 Overfaldskværne — fuld Vand 4 Mdr B: $3\frac{1}{3}$, G: 3, Malt 4 tdr. — Med Samlingsvand i 8 Mdr B: 1 G: 2 M: 3 — i et Aar B 576, G 672 M. 960 tdr. Tolden deraf som Mølleren tilkommer B: 32 G: 18 tdr 5 Sk $1\frac{1}{3}$ fr Malt 26 tdr. 5 Sk $1\frac{1}{3}$ fr — Møllegæster af Liunge og Braaby Sogne henved 24 Gaarde.

Kongskildemølle Laurids Nielsen — 2 overfaldskværne — fuld Vand 4 Mdr B: 3 G: 2 M: 4 Samlingsvand 8 Mdr B: $\frac{1}{2}$ G: 1 M: 2 — i et Aar B: 384, G: 384, M: 768 — i Told Brødkorn 21 tdr $2\frac{2}{3}$ skp. Grynkor 10 tdr $5\frac{1}{3}$ skp Malt 21 tdr $2\frac{2}{3}$ skp. Møllegæster fra Eschildstrup og Tystrup ialt 15 Gaarde.

Underskrevet Ørsløfvester 26. Juni 1689

Mads Hansen Hans Christensen H I S I A S J N S